

УДК 342(7); 347.9

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-228-234](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-228-234)

Карпінська Наталія Володимирівна доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального правосуддя та правоохоронної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк, <https://orcid.org/0000-0001-9658-3623>

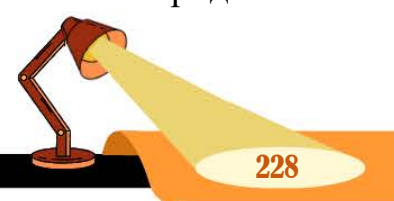
Ленгер Яна Іванівна доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк, <https://orcid.org/0000-0003-2666-9709>

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ДЛЯ ЖІНОК ТА МЕДІАЦІЯ В СІМЕЙНИХ СПОРАХ : ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ НА ПРИКЛАДІ ТУРЕЧЧИНИ ТА ДЕЯКИХ КРАЇН ЄВРОПИ

Анотація. У сучасних умовах ускладнення сімейних правових відносин та зростання кількості юридичних вимог традиційні системи правосуддя дедалі частіше виявляють обмежену спроможність ефективно реагувати на потреби громадян. Особливо виразно ці виклики проявляються у сфері сімейного правосуддя, де формалізовані судові процедури нерідко є тривалими, фінансово затратними та недостатньо чутливими до гендерних і соціальних аспектів сімейних конфліктів. У цьому контексті актуалізується пошук альтернативних механізмів вирішення спорів, здатних забезпечити більш доступний, комплексний та орієнтований на потреби сторін підхід.

Дане дослідження присвячене аналізу доступу жінок до сімейного правосуддя в Туреччині та оцінці потенціалу сімейної медіації як альтернативного способу вирішення сімейних спорів. Туреччина розглядається як показовий приклад країни, де, незважаючи на формальне закріплення принципу рівності жінок і чоловіків у сімейному праві, зберігаються глибоко вкорінені структурні, соціально-економічні та культурні бар'єри, що обмежують можливості жінок у реалізації своїх законних прав. Відсутність цілісної правової бази щодо сімейної медіації, а також обмежене суспільне розуміння та довіра до цього інституту ускладнюють його практичне застосування, водночас створюючи простір для наукового осмислення та правових реформ.

У статті здійснюється комплексний аналіз турецької системи сімейних судів із акцентом на інституційні, економічні та культурні перешкоди, які впливають на доступ жінок до правосуддя у справах сімейного характеру. Особлива увага приділяється міжсекційному підходу, що дозволяє врахувати взаємодію гендеру

з такими чинниками, як соціальний клас, регіон проживання, етнічна та релігійна ідентичність, які формують різний досвід звернення до правової системи. Метою дослідження є виявлення та оцінка конкретних моделей і практик сімейної медіації, які могли б бути адаптовані до турецького соціально-правового контексту з метою розширення доступу жінок до справедливого, безпечного та ефективного вирішення сімейних спорів, а також сприяння гендерній рівності та соціальній згуртованості.

Ключові слова: суд, право на захист, правосуддя, сімейна медіація, доступ до правосуддя, гендерна рівність, Туреччина, країни ЄС.

Karpinska Nataliia Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Criminal Justice and Law Enforcement, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, <https://orcid.org/0000-0001-9658-3623>

Lenher Yana Ivanivna Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Constitutional, Administrative and International Law, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, <https://orcid.org/0000-0003-2666-9709>

ACCESS TO JUSTICE FOR WOMEN AND MEDIATION IN FAMILY DISPUTES: INTERDEPENDENCE OF INSTRUMENTS ON THE EXAMPLE OF TURKEY AND SOME EUROPEAN COUNTRIES

Abstract. In the current context of increasingly complex family legal relations and a growing number of legal claims, traditional justice systems are increasingly finding themselves unable to respond effectively to citizens' needs. These challenges are particularly evident in the field of family justice, where formalized court procedures are often lengthy, costly, and insufficiently sensitive to the gender and social aspects of family conflicts. In this context, there is a growing need to find alternative dispute resolution mechanisms that can provide a more accessible, comprehensive, and party-centered approach.

This study analyzes women's access to family justice in Turkey and assesses the potential of family mediation as an alternative means of resolving family disputes. Turkey is considered a prime example of a country where, despite the formal enshrinement of the principle of equality between women and men in family law, deeply rooted structural, socio-economic, and cultural barriers remain, limiting women's ability to exercise their legal rights. The lack of a comprehensive legal framework for family mediation, as well as limited public understanding and trust in this institution, complicate its practical application, while creating space for scientific reflection and legal reform.

The article provides a comprehensive analysis of the Turkish family court system, focusing on institutional, economic, and cultural barriers that affect women's access to

justice in family matters. Particular attention is paid to the intersectional approach, which allows for the interaction of gender with factors such as social class, region of residence, ethnic and religious identity, which shape different experiences of accessing the legal system. The aim of the study is to identify and evaluate specific models and practices of family mediation that could be adapted to the Turkish socio-legal context in order to expand women's access to fair, safe, and effective resolution of family disputes, as well as to promote gender equality and social cohesion.

Keywords: court, right to protection, justice, family mediation, access to justice, gender equality, Turkey, EU countries.

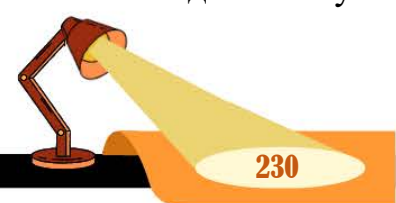
Постановка проблеми. Система сімейного правосуддя охоплює не лише правові норми, що регулюють сімейні відносини, але й інституційну структуру, яка забезпечує надання правової інформації, консультацій та підтримки особам у періоди сімейної кризи. Вона включає питання шлюбу, розлучення, батьківської відповідальності, фінансових зобов'язань, розподілу майна та захисту прав дітей. Основною метою сімейного правосуддя є запобігання ескалації конфліктів і забезпечення своєчасного та справедливого їх вирішення з мінімальними негативними наслідками для всіх сторін.

У сучасних правових системах дедалі більшого значення набувають альтернативні способи вирішення спорів, зокрема медіація, яка пропонує гнучкіші, менш формалізовані та більш орієнтовані на потреби сторін механізми. У сфері сімейного права медіація розглядається як інструмент, здатний зменшити конфліктність, скоротити тривалість процесів та підвищити рівень доступу до правосуддя.

Водночас право не є гендерно нейтральним: воно формується в умовах соціальних ієрархій, де патріархальні норми часто обмежують можливості жінок щодо прийняття рішень та реалізації своїх прав. У Туреччині, попри історичні правові реформи у сфері сімейного права, жінки й надалі стикаються з інституційною дискримінацією, економічною залежністю та культурними стереотипами. Це зумовлює необхідність критичного аналізу існуючих механізмів сімейного правосуддя та пошуку альтернативних моделей, здатних забезпечити реальний, а не формальний доступ жінок до справедливості.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі доступу жінок до сімейного правосуддя в Туреччині та оцінці потенціалу сімейної медіації як альтернативного механізму вирішення сімейних спорів, зокрема шляхом виявлення інституційних, економічних і культурних бар'єрів, а також визначення таких моделей і практик сімейної медіації, які можуть бути адаптовані до турецького соціально-правового контексту з метою розширення доступу жінок до справедливого, безпечного й ефективного правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання медіації через свою надзвичайну актуальність сьогодні досліджувалося достатньою кількістю

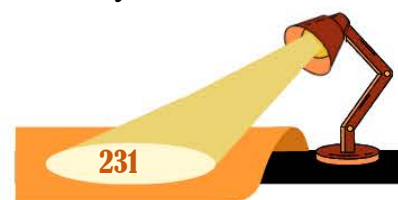
науковців, зокрема українськими: Мазаракі Н. А., Яворська О. С., Попов В. А., Чорнописька В. В., Балабан Р. В., Бондаренко-Зелінська Н. Л., Ватрас В. А., Фурса С. Я., та іноземними: Susskind L. E., Kruk E., Cloke K., Moore C. W., Folberg J., Deutsch M., Burton J. W., Erbe N. D. тощо. Проте питання співмірності медіації та доступу до правосуддя в країнах з різними правовими системами є не повно дослідженим на сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Концепція сімейного правосуддя охоплює комплекс правових, соціальних та економічних принципів, спрямованих на досягнення справедливого та рівного вирішення конфліктів, що виникають у сімейній сфері. Це включає такі ключові аспекти, як розірвання шлюбу, визначення місця проживання та порядку спілкування з дитиною, поділ майна та виконання батьківських обов'язків. Теоретичний фундамент розрізняє два взаємопов'язані виміри: процесуальне правосуддя, що акцентує на справедливості та нейтральності самих юридичних процедур, і матеріальне правосуддя, яке зосереджено на досягненні по суті справедливих результатів, спрямованих на коригування системних соціально-економічних нерівностей, що часто характеризують сімейні спори [7, с. 290]. Таким чином, ефективне правосуддя у сімейних справах вимагає не лише дотримання формальних правил, але й забезпечення того, щоб обидві сторони мали реальну можливість бути вислуханими та могли осмислено брати участь у процесі, що передбачає наявність необхідних ресурсів, інформації та підтримки [9, с. 23].

Однак виникає питання як забезпечити реальний та рівний доступ до сімейного правосуддя для всіх громадян, незалежно від їхнього матеріального стану, соціального статусу чи освіченості? Саме пошук відповіді на це запитання в умовах обмеженості державних ресурсів, перевантаженості судів та високої вартості традиційного судочинства призвів до активного розвитку альтернативних методів вирішення спорів, серед яких центральне місце займає медіація.

Медіація визначається як добровільний, конфіденційний процес, в якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає учасникам конфлікту в переговорах з метою досягнення взаємоприйнятної та обґрунтованої угоди [9, с. 25]. Її інтеграція в системи сімейного правосуддя багато країн, особливо з кінця ХХ століття, розглядалася як спосіб доповнити, а в деяких випадках і розвантажити формальну судову систему, зробивши процес більш гнучким, швидшим, менш конфронтаційним та орієнтованим на потреби конкретної сім'ї, зокрема дітей [10]. Загальна риторика змістилася від патерналістської моделі «захисту» до моделі «підтримки» сторін у самостійному знаходженні стійких рішень.

Досвід низки європейських держав (Німеччини, Франції, Великої Британії) демонструє, що інституціоналізована сімейна медіація, іноді як обов'язкова попередня стадія, може сприяти оперативному та менш вартісному врегулюванню спорів щодо опіки, місця проживання дитини та розподілу майна,

концентруючись на найкращих інтересах дитини [11, с. 6]. Дослідження також вказують на високий рівень задоволеності сторін, які отримали можливість контролювати результат, а не делегувати це рішення судді [11, с. 7].

Однак виникає інше критичне питання: чи може медіація, що проголошує принципи рівності та добровільності, насправді забезпечити справедливість у ситуаціях, де між сторонами існує значний дисбаланс влади, фінансових можливостей або є історія домашнього насильства? Серйозні сумніви висловлюються в академічній літературі. Критики зазначають, що тиск на досягнення будь-якої угоди, економія на юридичній допомозі та недостатня кваліфікація медіаторів можуть призвести до того, що більш слабка сторона (часто жінка) погодиться на несправедливі умови [8, с.39]. Угода, досягнута в результаті медіації, сама по собі ще не є синонімом доступу до правосуддя або справедливого результату [6, с. 65]. Таким чином, медіація ризикує перетворитися з інструменту правосуддя на інструмент адміністративного закриття справ, особливо в умовах скорочення фінансування правової системи [5, с.124].

Ситуація в Туреччині є показовим прикладом поєднання прогресивного законодавства та викликів на шляху його реалізації. Прийняття Закону № 6325 про медіацію в цивільних спорах (2013) створило правову базу. Стаття 7 Закону про сімейні суди прямо передбачає, що суди повинні сприяти примиренню сторін. Міністерство юстиції розробило рамки регулювання професії медіатора [4, с. 129].

Проте на практиці сімейна медіація залишається переважно добровільною та не отримала такого широкого впровадження, як у комерційному або трудовому праві. Її розвиток гальмують системні бар'єри: обмежений доступ населення, до кваліфікованих юристів і безоплатної правової допомоги, недостатня обізнаність громадськості, а також культурні фактори [4, с. 156].

Особливо гостро в турецькому суспільстві стоїть питання про роль медіації у справах, пов'язаних із гендерно зумовленим насильством. Прихильники вбачають у ній можливість для жінок отримати швидший захист (наприклад, через узгоджені захисні накази) та рішення, адаптовані до їхньої конкретної ситуації, уникаючи довгого і травматичного судового процесу [2, с. 2; 3, с. 675]. Але опоненти вказують на серйозні небезпеки. У культурному контексті, де могутні патріархальні установки та тиск на збереження сім'ї, медіація може стати інструментом примусу жінки до небезпечного примирення з кривдником, мінімізації злочину та обходу кримінальної відповідальності [2, с. 2; 3, с. 675; 1, с. 185]. Без чітких протоколів безпеки, обов'язкового навчання медіаторів гендерній чутливості та виявлення насильства, такої практиці легко може перетворитися на механізм повторної віктимізації та заперечення прав жінок.

Отже, сімейна медіація не є панацеєю, але може бути цінним інструментом у арсеналі сімейного правосуддя за умови свідомого та обережного застосування. Вона не може розглядатися як універсальна заміна суду, особливо у справах, де

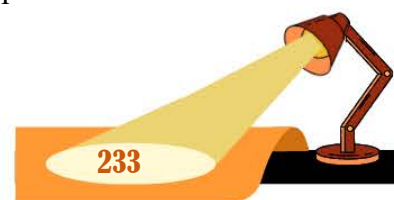
є очевидний дисбаланс влади або насильство. Ключовим залишається питання доступу до правосуддя в широкому сенсі: чи отримує людина реальну можливість захистити свої права та інтереси через доступну, якісну та безпечну процедуру, незалежно від обраного механізму – судового чи альтернативного. Ефективне сімейне правосуддя вимагає поєднання процесуальної справедливості (чесних процедур) та матеріальної справедливості (справедливих результатів, що враховують системні нерівності). Будь-який механізм вирішення спорів має забезпечувати не лише формальну рівність сторін, але й реальну можливість для їхньої осмисленої участі, що часто потребує ресурсів, інформації та підтримки.

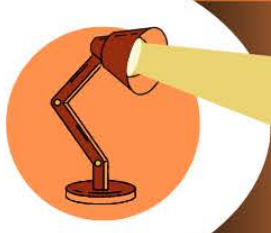
Висновки. Для багатьох країн, шляхом вперед є не просте копіювання іноземних моделей, а створення гібридної, збалансованої системи. Така система має включати: чіткі законодавчі гарантії добровільності та конфіденційності медіації; суворі критерії відбору та спеціалізоване навчання медіаторів для роботи з сімейними, особливо з насильницькими, конфліктами; гарантований доступ сторін до незалежної юридичної консультації під час процесу медіації; механізми судового контролю та затвердження досягнутих угод для перевірки їх справедливості; широку інформаційну кампанію про права та доступні механізми. Тільки при таких умовах медіація може справді сприяти досягненню не лише формального, але й матеріального правосуддя для всіх учасників сімейних спорів.

Таким чином, доступ до сімейного правосуддя забезпечується не самим фактом існування альтернативних процедур, а створенням безпечного, збалансованого та ресурсно підтриманого середовища, в якому будь-який механізм, судовий чи альтернативний, спрямований на досягнення реальної, а не формальної справедливості.

Література:

1. Al-Khafaji F.A.H. Mediation as an alternative means of resolving disputes. *Review of International Geographical Education*. 2021. P. 183–194.
2. Altınay A.G., et al. The role of mediation in women's access to justice in Turkey. *Journal of Women, Politics & Policy*. 2016. 37(1) JWPP, P. 1-13.
3. Arat Z.F.K. Feminisms, women's rights, and the UN: Would achieving gender equality empower women? *American Political Science Review*. 2015. P. 674–689.
4. Atçeken C. Family mediation in Turkish law. 2021. 347 p.
5. Babb B.A., et al. Caring for families in court: An essential approach to family justice. 2019. 129 p.
6. Baitar R., Buysse A., Brondeel R., De Mol J., & Rober P. Post-divorce wellbeing in Flanders: Facilitative professionals and quality of arrangements matter. *Journal of Family Studies*, vol. 18, no. 1 (2012), pp. 62–75
7. Bakırcı K. The right to legal aid as a social and economic right in women's access to formal and material justice. *Mülkiye Dergisi*, 2023, 47 (1), p.p.288–324.
8. Douglas S. Gender equality and justice programming: Equitable access to justice for women. 2007. 234.
9. Field R. Family law mediation: Process imbalances women should be aware of before they take part. *Queensland University of Technology Law Journal*, Vol. 14 (1998), p.p. 23–39

10. Blakey R. Conceptualisation of family mediation: Access to justice after LASPO : PhD Thesis, Cardiff University. 2021

11. S. Balpeisova, D. Vasic. Restorative justice: A comparative review of Serbia, Turkey, and Germany. *News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Series of Social and Human Sciences*, Vol. 2, № 324 (2019), P. 5–12.

References:

1. Al-Khafaji F.A.H. Mediation as an alternative means of resolving disputes. *Review of International Geographical Education*. 2021. P. 183–194.

2. Altınay A.G., et al. The role of mediation in women's access to justice in Turkey. *Journal of Women, Politics & Policy*. 2016. 37(1) JWPP, P. 1-13.

3. Arat Z.F.K. Feminisms, women's rights, and the UN: Would achieving gender equality empower women? *American Political Science Review*. 2015. P. 674–689.

4. Atçeken C. Family mediation in Turkish law. 2021. 347 p.

5. Babb B.A., et al. Caring for families in court: An essential approach to family justice. 2019. 129 p.

6. Baitar R., Buysse A., Brondeel R., De Mol J., & Rober P. Post-divorce wellbeing in Flanders: Facilitative professionals and quality of arrangements matter. *Journal of Family Studies*, vol. 18, no. 1 (2012), pp. 62–75

7. Bakırcı K. The right to legal aid as a social and economic right in women's access to formal and material justice. *Mülkiye Dergisi*, 2023, 47 (1), p.p.288–324.

8. Douglas S. Gender equality and justice programming: Equitable access to justice for women. 2007. 234.

9. Field R. Family law mediation: Process imbalances women should be aware of before they take part. *Queensland University of Technology Law Journal*, Vol. 14 (1998), p.p. 23–39

10. Blakey R. Conceptualisation of family mediation: Access to justice after LASPO : PhD Thesis, Cardiff University. 2021

11. S. Balpeisova, D. Vasic. Restorative justice: A comparative review of Serbia, Turkey, and Germany. *News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Series of Social and Human Sciences*, Vol. 2, № 324 (2019), P. 5–12.

